

192991 - در اثنای طواف دچار شک شد و سپس بر اساس گمان غالب عمل کرد؛ آیا طوافش صحیح است یا باید تکرارش کند؟

سوال

امسال حج را به جای آوردم و روز عید پس از رمی جمره عقبه کبری به مسجدالحرام رفتم و طواف افاضه را انجام دادم و در اثنای طواف دچار شک شدم که آیا چهار دور طواف کرده‌ام یا سه دور، سپس بر اساس بیشتر عمل کردم که گمان غالب من هم بود سپس بار دیگر در دور ششم دچار شک شدم که آیا دور ششم هست یا پنجم و که باز بر بیشتر یعنی ششم عمل کردم که این هم گمان غالبم بود. سپس طواف را به پایان رساندم و پشت مقام نماز خواندم و سپس نماز جمعه را به جای آوردم. اعتقادم این بود که هفت دور طوافم را انجام داده‌ام و نیازی به شک نیست. در دومین روز از ایام تشریق طواف وداع را صرفاً به نیت طواف وداع انجام دادم و پس از خارج شدن از مکه این شک به دلم افتاد که شاید یک یا چند دور از طواف افاضه را انجام نداده‌ام. آیا باید برای اعاده طواف برگردم یا خیر؟ این را هم بگویم که من در حائل در عربستان سعودی زندگی می‌کنم و اگر برای ادای طواف برگردم آیا باید از میقات احرام کنم یا خیر؟ و آیا باید مویم را بتراشم یا خیر؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولاً:

پیش‌تر بیان کردیم که گمان غالب در احکام حکم یقین را دارد. مراجعه نمایید به سوال (49667) و (181590).

ثانیاً: شک در طواف دو حالت دارد: یا پس از طواف اتفاق می‌افتد یا در حین طواف:

اگر پس از طواف باشد معتبر نیست مگر آنکه بر اساس دلیل قاطع و بدون هیچ شکی به آن یقین یابد.

و اگر در اثنای طواف رخ دهد اگر هر دو شکش برابر بود و نتوانست یکی را ترجیح دهد بر اساس کمتر رفتار می‌کند یعنی اگر شک کرد که پنج دور طواف کرده یا شش دور و گمان غالبش به هیچ سو نیست بر اساس کمتر رفتار می‌کند که پنج دور است و بر همین اساس طوافش را کامل می‌کند.

اما اگر یکی از دو مورد به گمان غالبش نزدیک بود - با قیاس بر نماز - بر همان اساس رفتار می‌کند و دیگر چیزی بر عهده‌اش نیست و اگر شک کرد که پنج دور طواف کرده یا شش دور و گمانش بر این غالب شد که وی شش دور طواف کرده بر همان اساس رفتار می‌کند و طواف هفتم را انجام می‌دهد و طوافش ان شاءالله صحیح است.

عبدالرزاق در مصنف خود (۹۸۱۰) و فاکهی در **أخبار مكة** (۶۰۳) از ابن جریج روایت کرده‌اند که گفت: به عطاء گفتم: در طواف شک کرده‌ام که دو دور طواف کرده‌ام یا سه دور؟ گفت: **آنچه را که در گمانت قوی‌تر است انجام بده** گفت: پس من و مردی طواف کردیم و [در این باره] اختلاف کردیم. گفتم: آیا بر اساس آنچه به گمان غالبم نزدیک‌تر است عمل کنم یا بر اساس کمتر؟ گفت: **بلکه بر اساس آنچه به گمانتان نزدیک‌تر است.**

شیخ ابن عثیمین - رحمه الله - می‌گوید:

پس اگر در اثنای طواف شک کرد بر یقین رفتار می‌کند یا بر اساس غلبه ظن؟

پاسخ: در این باره اختلاف است، مانند اختلاف درباره شک در تعداد رکعات نماز. برخی از علما گفته‌اند: بر اساس غلبه ظن رفتار می‌کند و برخی گفته‌اند بر اساس یقین.

مثال: در اثنای طواف شک کند که آیا پنج دور طواف کرده یا شش دور؛ اگر شک او مساوی بود بر اساس پنج دور عمل می‌کند زیرا این یقین است [که حداقل پنج دور انجام داده] و اگر گمانش بیشتر این بود که پنج دور طواف کرده باز آن را پنج دور حساب می‌کند و اگر ترجیحش این بود که شش دور طواف کرده اینجا برخی از علما گفته‌اند: بر اساس آن عمل می‌کند و آن را شش دور حساب می‌کند و برخی گفته‌اند بر اساس یقین عمل می‌کند و آن را پنج دور به شمار می‌آورد.

صحیح اما این است که اینجا نیز مانند نماز بر حسب گمان غالبش رفتار می‌کند و بنابراین طوافش را شش دور حساب کرده و دور هفتم را انجام می‌دهد.

اما پس از پایان طواف و رفتن از محل طواف، دیگر شک اثری ندارد و اگر یقین ندارد نباید به آن توجه کند».

الشرح الممتع (۷/ ۲۴۹)

والله اعلم